

A DOB SZEREPE A HAGYOMÁNYŐRZÉSSEN ÉS EGY HAGYOMÁNYÉLŐ REGÖS – ÉNEKMONDÓ ÉLETÉBEN

Bognár Szilvia

televíziós szerkesztő és fotóriporter

Jelen tanulmány témája egy olyan, nagyobb lélegzetvételű kutatásnak a része, amely a Kárpát-medencei hagyományélés és annak színterei mentén haladva egy egyéniség monográfiáját igyekszik felépíteni, melyből képet kaphatunk arról, hogy miképpen van jelen a magyar őshagyomány a mai korban. A témát "Regös" Sziránszki József regös-énekmondó identitásán, életmódján és tevékenységein keresztül mutatom be, akinek az élete szinte minden pillanatát hagyományélő szellemiség itatja át, életútja igyekszik rátérni az ősök ösvényére, ahogy ő fogalmaz "ez egy világkép, ami hozza magával az életstílust".

Közel két évtizede tanulmányozza koncentráltabban a honfoglalás kori sztyeppei kultúrák örökségét, a 4–10. századig tartó történelmük mellett behatóan foglalkozik a hitvilágukkal, a zenei világukkal, ami az ő művészi önkifejezési eszköztárában is vissza köszön. Gyógyítási technikáikat igyekszik elsajátítani és alkalmazni saját magán, illetve kérésre más embereken, és állatokon egyaránt. Sorra tanulja a korabeli népi mesterségeket, amelyeknek minden területén rendszeresen alkot, a művészi alkotások mellett megtaláljuk az amatőr kísérleti régészete eredményeit, a sztyeppei népek ásatásokon fellelt tárgyait igyekszik minél pontosabban rekonstruálni és aztán használni is azokat. Az évek alatt megszerzett tudását és tapasztalatát másokkal is szívesen megosztja, előadásokat tart, beszélgetéseken vesz részt, kérésre szert, vagy dobköroket tart szerte a Kárpát-medencében, néha kirándulást vezet, zenei fellépéseket vállal történelmi és hagyományőrző eseményeken hazánkban és külföldön egyaránt. Hagyományőrző tevékenységét már több alkalommal is elismerték.

„Fontosnak tartom, hogy ápoljuk hagyatékainkat, s őrizzük meg a mai embereknek is, s adjuk tovább a jövő nemzedékének, mert a múltunkban van a jövőnk. Ezt fel kell ismernünk, hogy a múlt hozott el minket idáig, innen nekünk kell tovább vinnünk a múltunk hagyatékait, mely bennünk van, a nyelvünkben, kultúránkban, népdalainkban, szokásainkban, a génjeinkben.”¹

Magával ragadó egyénisége maga köré vonzza az embereket, akik igénylik a tudását, a zenéit, megszívlelik a tanácsait. József 2004-től kezdve Zászlós vitézi rangú alapító tagja volt a Zúgó Nyilak Történelmi Íjász Egyesület és Hagyományőrző Csoportnak. A hagyományőrzéshez kapcsolódóan az egyesület egyik tagja beszerzett valahonnan egy táltos dobot, amit egy tűzgyújtás alkalmával az ő kezébe adtak, kérték, hogy doboljon. Itt megpecsételődött további sorsa, elmondása szerint a dob élesztette fel benne az igazi, mélyről fakadó hagyományélés utáni vágyat. A hagyományőrzők közössége kinevezte őt az egyesület sámánjának, így lett ő a Regös, pontosabban, ahogy azóta is mindenki nevezi és emlegeti: Regös Jocó. Több, mint 500 verset, dalszöveget írt, valamint egy szellemi hagyományokról szőtt gondolatait tartalmazó könyvet.

„Maga a regös éneklés, meg énekmondás, az idők folyamán úgy elveszett, illetve nem is elveszett, hanem átalakult. A regös énekmondás szegmense az az ember, aki énekekben, dalokban elmeséli a nagy hősök cselekedeteit, a világ teremtmésmondáját, a Csodaszarvas legendáját, Emese álmát és a többit, ami tulajdonképpen a gyökereinkhez vezet, hogy ne vesszen el az idő homályában (...)

¹ Sziránszki 2010, 4.

I-2. ábra: "Regös" Sziránszki József, regös-énekmondó

Olyan dolgokról énekelek, amik elfeledett dolgok. Amiről vagy elfelejtettek beszélni, vagy nem szabadott beszélni. Pont olyan

ősökről, hősookról, csatákról, jelenésekről énekelek, beszélek, amik tényleg olyan elfeledettek."

Dobolás

A mágikus tulajdonságokkal felruházott dob jelenlétének ma is fontos hagyománya van, ahogy Regös életében is központi szerepet kap a dobolás, úgy a régi idők emberének is sokat jelentett a létezése. R. Nagy József egy zenei antropológia kurzuson kifejtette, hogy dobot már 30 000 éve is biztosan használtak, a ritmus sok mindent kifejezett már az ősidők óta. A dobolás története kiválóan követhető a zene története mentén is, mert a zene értelmezhetetlen a ritmus nélkül. Kitért rá, hogy az orvosi antropológia szerint, aki ritmus követésre alkalmas, az az életre is alkalmasabb, hiszen a ritmusközlés a biológiai örökségünk része, a nyolc hónaposnál idősebb gyerekek is képesek már rá. A dob segítségével olyan ritmusjelekkel kommunikálhatunk, ahol változtatható a hangmagasság. A ritmussal csoportszinkronitás is teremthető, akár egy csapatban, akár csoportos munkában, vagy amikor a sportban kell helyt állni. R. Nagy szerint a ritmika az afrikai népeknél a legjobban tetten érhető, az ősi dobok hazájában, ahol a dobolás külön nyelvi érintkezést jelent a ritmusképletek segítségével, ami felfogható jelnyelvként. Az afrikai griotok dobolás kíséretében mesélik el az őseik történetét, akár csak az eurázsai sámánok, vagy a magyar

regösök. Megemlítette, hogy az indiánokhoz például annyira hozzá tartozik a manával rendelkező dob, mint a modern emberhez a fogkeféje. Összefoglalva kifejtette, hogy a dobolást az idők során rengeteg funkcióval ruházták fel, de a legfontosabb dolga mégis a mindenható, teremtő Istennel való kapcsolat létrehozása. Ez minden kontinensen, számos kultúrában megfigyelhető, az adott nép vallásához, mágikus tevékenységéhez kapcsolódik, mert dobolás közben átjárhatóvá válnak az elérhetetlen transzcendens erők.²

Erről Sziránszki is hasonlóképp vélekedik, hiszen a legfontosabb szakrális eszköze a dob. Leszögezi, hogy „tudomásul kell vennünk, hogy a dobnak lelke van és a táltos dobolás elsősorban nem zenei tevékenység, hanem szellemi munkálkodás a körülöttünk lévő világ javára, miközben kapukat nyit meg az embereken és környezetükben”³

Bíró Lajos leírja, hogy a dob főnevünket a domb alakváltozatának tartják, a dombot pedig ugor eredetűnek: manysi (vogul) tump= domb, hegy, sziget. E szerint dob ősi alakja volt a domb, ami azt jelenti, hogy a dob a kerekded ős-dombot jelenti

² R. Nagy 2011.

³ Sziránszki 2008, 31–44.

meg, amit a sumérok „Fénylő Domb”-nak neveztek. A kerek dob a teljességet, a teltséget, az Egészet testesíti meg, ahogy a kerek sátor, vagy a kerektemplomok nem csak a kerek ős-dombot, hanem a kör alakú Eget is jelképezik.⁴

A varázserővel felruházott sámándob eredetének és észak-ázsiai elterjedésének problémája rendkívül bonyolult, az elterjedés középpontját Mircea Eliade Dél-Ázsiában valószínűsíti. Kijelenti, hogy a szertartásokon használt, sokféle mágikus funkcióval bíró dob szimbolikája összetett, alapvető feladata, hogy elvigye a sámánt a „Világ Közepére”, az alsó és felső világokba, hogy kapcsolatot hozzon létre újra és újra a szellemvilággal, melyet a sámán bejár.⁵

A dob a hagyományörzők számára konkrét szellemiségt is hordoz, rendkívüli fontos tárgyi emlékké válik, ahogy a földi világból eltávozott, nagyra tartott szellemi vezetők hátrahagyott egyéb, szakrális célokra használt tárgyai is, követőik nagy becsben őrzik, vagy őriztetik az erre alkalmasnak ítélt személyllyel a számukra hatalmas eszmei értéket képviselő örökséget, ahogy Karaul táltos egykor használt dobját és egyéb tárgyait is. Koppány nembéli Horváth fia János György, a Tokmak Karaul táltos öröklött táltosnak vallotta magát, családfáját Ujgúriáig vezette vissza, ahol őse nagy erejű sámán volt. Megszervezte az Aranykopjások Közösségét, ahol tisztségeket osztott ki. Szigorú, megalkuvást nem tűrő ember volt, nagyon olvasott történelmi és néprajzi témákban. Somogyban élt egészen 2009-ben bekövetkezett haláláig, kertjében közösségi és szakrális tereket alakított ki, ezek kultuszközösségi központtá és zarándokhelyé váltak.⁶ József a néhai, ősi szellemi örökséget őrző Karaul táltos személyéhez köthető feladatot is teljesít, ami súlyt és felelősséget jelent számára.

„Egy szertartáson megjelentek az Aranykopjások képviselői. Azt mondták, hogy úgy gondolják, hogy hasonló ,a szellemi örökséget, ami a Karaul

hagyományokat képviseli, nekem kéne őrizni. A dolog súlya ott van, hogy én Karaul nagyon nem ismertem. Életemben kétszer találkoztam vele, szertartáson, de nem mélyültem vele beszélgetésekbe. Még én magam sem tudom, hogy Karaul milyen minőséget képviselhetett, és milyen eszméket. Annyit tudok róla, amennyit olvastam, láttam róla és egy- két röpke beszélgetés. Az volt a benyomásom róla, hogy egy megtört ember. Nagyon nehéz életutat bejár ember, az viszont sokat sejtet, hogy őrző. Valamilyen hagyomány, hagyaték őrzője, és ettől kezdve nem állt tőlem távol. Ennek az őrzésében tudok szerepet vállalni, de olyan kikötésekkel, hogy én nem szeretnék rangot, hírverést, bárminemű feljebb valóságot, kizárólag szellemiség őrzését. Nem tartom magam megvehetőnek. Kértem, hogy ne kelljen ezt a Karaulságot meg a rangot a nevem elé tenni. Manapság már ez egy divát, hogy titulusokat, rangokat osztunk magunknak és én ebbe a divatba bele se megyek. Szerintem nem ez a lényege, hanem az, hogy az ősök szellemével a kapcsolat megmaradjon. Ezután volt egy megbeszélésünk Karaul fiával is, Kamdával, ugyanezt elmondtam neki is. Nem álltak el a terveiktől, elfogadták ezt tőlem. Megkaptam Karaul dobját, különböző köveit, nyakláncát, azóta mindez nálam van.”

József az egyik kristályt egy ideig magával hordta, de később, egy tatárvári megemlékezésen újra találkozott Kamdával és ekkor neki adta azt. A dobot eddig egyszer használta, nem tartja elérkezettnek rá az időt. „A csörgődobverőt hordom magammal előadásra, dobkörokre, hogy a szelleme legyen velünk. Kirakom az oltárra. Karaul ereje benne van, az biztos, pont ezért nem használom, csak akkor, ha igazán nagy szükség van rá.”

⁴ Bíró 2015, 66; 119–120.

⁵ Eliade, 2005, 163–169.

⁶ Csáji, 2012, 450.

3-4. ábra: A feketével festett dobot és a csörgő- dobverőt korábban Karaul táltos használta

A hagyományélők tárgyi világához napjainkban ma már szorosan hozzá tartozik a dob, aminek elnevezése egyéni megítéléstől függ, megfigyeléseim szerint sok vita van köztük emiatt, mert van, aki sámándobnak hívja, és vannak, akik táltosdobnak, sokan pedig egyszerűen csak dobnak. A hagyományörzés hitvilágokhoz kötődő szintjén megjelenő, mágikus képességekkel felruházott dobokról van szó, amiket régen kizárólag a tudók, vagy sámánok birtokolhatták, mára azonban a Kárpát-medencei

hagyományörzők tulajdonában akár több száz is lehet. A dobokat legtöbbször történelmi, néprajzi feljegyzések alapján, leggyakrabban rekonstrukciós szándékkal készítik el, sokan azonban egyéni ihlet alapján szimbólumokkal, képekkel és rovásírással díszítik. Funkcióját tekintve mind szakrális, mind művészi önkifejezési szándékkal használják, jellemzően inkább közösségekben, főként jeles alkalmakkor, de szükség szerint megjelenik a hétköznapokban is.

5-10. ábra: A hagyományörző fesztiválokon és a dobkörökön is előfordulnak gazdagon díszített dobok

Diószegi Vilmos leírja, hogy a mai magyar néphit táltos-hiedelemköre a vizsgálódások szerint sok emlékét megőrizte a pogány magyarság sámánhitének, mint például a táltosok körében használatos dob, ami különös erővel bírt, amivel a táltos emberfeletti cselekedeteket is véghez vitt. A táltos dob erejének emlékét gyermekdalok és versek is őrzik. Kiemeli, hogy Sebestyén Gyula regösének gyűjtő terepmunkái során megállapította, hogy a „a regöskészséghez régebben az egyfenekű varázsdob is hozzá tartozott”. Hangsúlyozza, hogy a táltosok kétféleképpen használták a varázsdobot: megidéztek vele természetfeletti lényeket, vagy a segítségével vittek el valakit, miközben használatát olyan célok vezérelték, mint a betegek gyógyítása, jövőmondás, vagy a „kötés-oldás”.⁷

Fehér M. Jenő a magyarországi mágus-perek ismertetésében szinte a teljes szövegben olyan vádlottakról ír, akik rendelkeztek dobbal, és a szellemvilágban tevékenykedtek vele. Több vallomás is arról tanúskodik, hogy nem magányosan végeztek szolgálatot, sok esetben amíg a mágus – ahogy Fehér M. Jenő a könyvében nevezi – bent a házban gyógyított, a regös, vagy egy bács, vagy harsány eközben körbe-körbe sétált a ház körül, miközben dobolt és énekelt, hogy távol tartsa a rossz szellemeket.

A terepmunkám során igyekszem minél több szertartáson részt venni, így megfigyelhettem, hogy ehhez hasonlatos, amikor egy szertartás előtt maga a szertartást vezető körbejárja a szertüzet és a szer területét, miközben dobol, esetleg énekel. József is rendszeresen megteszi az olyan szertartások előtt, amiket ő vezet, vagy segédkezik benne. Több olyan szertartáson voltam, ahol a szer időtartama alatt végig körben járt valaki a társaság körül és dobolt, mintegy tisztítva és védelmezve ezzel a szakrálizált teret. A szerek alkalmával a hagyományélők a szellemi vezetőik és a dobolás segítségével teremtik újjá a Mircea Eliade által megfogalmazott mítikus ősidőt, amit ilyenkor újból és újból jelenvalóvá tesznek. Ez a szent idő az ünnepek alkalmával tartott szertüzek

gyűjtésakor megismételhető.⁸ A dobolásnak, ami lelki élményekhez kötődik, közösségalkotó szerepe is van, kisebb-nagyobb baráti társaságokat kovácsol egybe. A vallástörténész fejtegetése szerint a mítikus időkben a törzs minden tagja lélekben állattá tudott változni, mindenki képes volt osztozni az őslélményében. Manapság viszont ez a kapcsolat a mítikus ősszel kizárólag a sámánok számára van fenntartva, tehát a szertartás során a sámán a maga számára helyreállít egy olyan helyzetet, ami eredetileg mindenkié volt.⁹ Talán emiatt is van olyan sok embernek dobja, hogy ez ne csak a sámánok kiváltsága legyen, mindenki részesülni szeretne a másvilági utazás élményéből. A legtöbben azt mesélik, hogy azért dobolnak, mert így intenzívebben átélnek a szertartásokat, jobban rá tudnak hangolódni a szertartás vezetőjére, ha ilyenkor vele dobolnak, nem csak a dobkörök alkalmával.

A dob készítése

Diószegi szerint sámánkodni csak bizonyos eszközökkel lehet, ezeket a sámánnak kell elkészítenie, vagy megszereznie. A révülés közben a sámán az alsó és felső világokba utazik a dob segítségével. Amíg nincs dobja, addig a vándorbottal teszi ezt, bár „gyalogosan”, ugyanis a dob a lovat helyettesíti, így közlekedik a sámán a szellemek világában.¹⁰

A dobot ideális esetben mindenki saját maga készíti el, ez elvileg egy személyes folyamat. József a szibériai sámándobok egyfajta sajátos rekonstrukciójaként készíti saját maga számára a dobokat, de egyéb, húros és fúvós hangszereket is rendszeresen rekonstruál, csak azért, hogy a kíváncsiságának eleget téve meghallgassa, milyen hangásvilága lehetett egykor. A jelenleg használatban lévő dobja immár az ötödik a sorban, de csak a harmadik olyan, amit használni is tud.

⁸ Eliade 2009, 60–104.

⁹ Eliade 2005, 163–169.

¹⁰ Diószegi 1962, 39–45.

⁷ Diószegi 1967, 69–78.

Az elsőt 20 évvel ezelőtt úgy készítette, hogy egy meglévő dobót szedett alkatrészekre, aztán egy régi rostára próbálta kifeszíteni a bőrt, amit a másik dobról levett, de amikor a használt bőrt ráfeszítette a kávéra, az összetört. Nem is tudta használni, pedig sokat dolgozott az összeállításnál. Nyersbőr fogantyút készített, voltak rajta szalagok, tollak, festett rá pirossal egy Világfát. A második dobót ajándékba kapta, két-három évig használta. A következő dobót is ajándékba kapta egy szer után, amin aztán felrobbant a bőr. Ez egy lórbőrrel készült, lófarkas bőr volt, erre is festett piros színnel egy Világfát. A következő dob szarvasbőrrel készült, de egy-két évnél tovább az sem bírta. A mostanában használatos dob már

hét-nyolc éve szolgálja a Regöst. Rétegelt lemezből készült kávéján saját maga által festett lórbőr feszül, annak is a sörenges része. A faragott fogantyút ajándékba kapta, szalagok vannak rákötözve, a piros az erőt, a sárga a bőséget, a kék és a fekete pedig a természetet szimbolizálja. Korábban az erőállattal való kapcsolat érdekében egy bagoly láb is lógott róla. Megtalálható ezen is a Világfa szimbóluma és egy Napkereszt. A bőrt ajándékba kapta, egy nap alatt készült el vele, de nem próbálta ki azonnal, hanem kiment az erdőbe arra a területre, amit Szent Helynek nevez és hálát adott érte a Teremtőnek. Egy szertartás alkalmával használta először. Ritkán veszi elő, egyedül nem szokott dobolni.

11-12. ábra: József és napjainkban használatos dobja

A dob készítéséről azt mondta, hogy első körben kiválasztja a kávénak megfelelő fa típusát, amelyre nyers állatbőrt feszíti majd. A kávé anyaga lehet tiszafa, nyárfa, nyírfa, ezeket régen Szent Ligetekben nevelték, ma legtöbbször inkább rétegelt falemezt használnak a könnyebb megmunkálás érdekében. A dob anyaga szinte bármilyen nagyobb testű állat bőre lehet, a szárítás és a dobkészítés a régi hagyomány szerint nem kérdéses, hogy a tulajdonos feladata. A dob készítésnél további fontos szempontok a fogantyú és a dobverő anyaga, Jócónak az új

dobverője villám sújtotta fából készül, hogy magában hordozza a tűz erejét. Míg József ragaszkodik az elképzeléséhez, hogy magunk készítsünk a dobót, addig a hagyományőrök többsége fütyül rá. Több olyan internetes oldal található, ahol rendelésre készítenek dobokat, vagy rengeteg kész dob közül választhatjuk ki, amelyiket csak szeretnénk. Sokan erre szakosodtak, mára külön üzletgá fejlődött a hagyományőrök számára elérhető dobkészítés, már a fesztiválokon is felbukkantak a sámándob árusok.

13. ábra: Készen megvásárolható dobok egy fesztivál vásárterén

A dobkészítés tapasztalatot, alázatot, szakértelmet igényel, így csak kevesen tudják maguk kivitelezni. József másoknak ugyan nem készít, de ha valaki megkéri, hogy segítsen benne, akkor több, alapos beszélgetés után mérlegelve előfordul, hogy személyesen jelen van és végig instrukciókkal látja el a dobkészítő személyt.

Diószegi úgy fogalmaz, hogy a szibériai népek hite szerint a sámándob a sámán lova, a sámán a dobverővel úgy üti a dobot, mint a lovat, minél gyorsabb a dob verése, annál gyorsabb a vágta. A dobnak, mint a sámán első számú eszközének a jelentőségéhez mért az ünnepélyesség is, amellyel elkészítik és átadják a használatnak, ami szintén a szellemek kívánságára történik. A dob és dobverő anyagának kiszemelik a megfelelő fákat. Van, ahol külön fából készülnek, van, ahol ugyanabból mindkettő. Egyes népeknél kivágják, másoknál csak hasítanak a fából annyit, amennyi szükséges, mert úgy vélik, hogy a fa kivágása a sámán halálához vezetne. Az alapanyagok beszerzése és a dob készítése a legtöbb helyen közösségi munka, mert a sámán a készülő dobbal a közösséget fogja majd szolgálni.¹¹

Regösnél egy alkalommal megfigyelhettem a dobkészítést, aminél végül nagyon aktívan kellett segédkeznie. Egy öt éves kislának készült a dob. József szokott rendhagyó foglalkozásokat tartani óvodákban, iskolákban, és egy óvodai alkalommal annyira megfogott egy kislányt a dobolás, hogy azóta nem hagyja békén a szüleit, és évek óta elviteti magát József minden dobkörére, amit Dobogókön tart. Most édesanyjával elmentek Józsefhez Ösküre, ahol közösen készítették el a kislánval a dobot, amit annyira szeretett volna. Az előkészített bőrt felszabdalták, először a legnagyobb darabot vágták ki, ami az egész kávéát fedi, majd a maradékból csíkokat vágtak, ezekkel kötötték később a kávéhoz a bőrt. A csíkokat visszatették a vizes edényekbe ázni, hogy ne száradjon ki, mire szükség van rájuk. Első körben a dob kávéjára feszítették a bőrt, melyet ideiglenesen odatűztek. A kifeszített bőrt aztán odakötötték a bőr csíkokkal a kávéhoz, majd az egészet szegecsekkel rögzítették. A fogantyú rögzítésével elkészült a felavatásra váró dob.

¹¹ Diószegi 1962, 39–45.

14-21. ábra: Dobkészítés Öskün

Hoppál Mihály tanulmányaiban olvashatjuk, hogy az altajiak hite szerint a dob elkészítése a beavatás, a tanulási folyamat része volt, amit éppen úgy meg kellett tanulni, mint a révülés technikáját. A dob káváját mindig olyan fából készítették, ami különleges volt, a világ közepét, a kozmikus fát jelképezte. Mivel a dob a szakrális tárgyak közé tartozott, így alakját

a hagyományon túl a hit is konzerválta. A sámánnak élete során annyi dobot kell használni, amennyit a segítő szellemei előírnak a számára. Amikor az utolsó dobjának az életideje lejárt, akkor a sámán meghalt, ekkor felhasították késsel a dobjának a bőrét, hogy elengedjék az állat szellemét, amelyből a dob készült, illetve a segítő szellemeket.¹²

¹² Hoppál 2005, 216–219.

A dob felavatása és használata

Diószegi leírásai arról tanúskodnak, hogy a szibériai népeknél az elkészült dobot nem lehet azonnal használatba venni, előtte „felszentelik”, vagy „felélesztik”, ennek különböző módjai ismertek. A dob felélesztése hosszadalmas, rituális folyamat, melyben az egész közösség részt vesz, a karagaszoknál fehér rénszarvast áldoztak, ami úgy zajlott, hogy a megfőzött húsából és a belső részéből levágott kis darabkákat tettek a dob alá egy rénszarvas takaróra, ahol 3 csésze tea és 3 csésze pálinka is volt. A szertartás során sorban felvették a sámán ruháját, fejviseletét, és egymás után mindenki dobolt kb. 20 percet. Ezután kezdődött az ünnepi lakoma, majd utána került a sámánhoz a dob, aki aztán reggelig révült. Sorra járta a helyeket, ahol a szarvas járt életében, a születésétől egészen a vadással való találkozásig. Minden részletre kitért, még arra is, hogy ki nyúzta meg az állatot, ki szabta ki a bőrt és hogyan került fel a kávéra. Ezután sorra vette a fa, vagy fák életét is, amiből a dob és a dobverő készült. A dob története után következett a dob funkciója. Mivel háttas állatként tartották számon, be kellett törni, ami nagyjából reggelre sikerült. Ezek után fogyasztották el teljesen a levágott rénszarvast. Az éjszakai „utazást” ezután hét napon keresztül megismételték.¹³

Regös már a dob készítése során a legmélyebb tisztelettel megköszöni a fának, hogy a káva elkészülhet belőle, megköszöni az állatnak, hogy az életét adta, még akkor is, ha nem a dob készítés kedvéért vadászták, és megkéri, hogy segítse a jövőben a közösségért végzett szellemi munkájában. Így, mire elkészíti, egyben életre is kelti a dobot, ezért nem tart külön „felszentelést”, viszont kívárja a megfelelő időpontot az első használatba vételre.

A régi korok regösei dalaikban adták tovább a régiek tetteit, ahogy József is. Számos alkalommal hallottam őt énekelni koncerten, dobkörön, kunyhó szertartáson,

napfordulós szertartáson, vagy emléktábla avatáson, a tapasztalatom és a résztvevőkkel történt beszélgetések alapján állíthatom, hogy a Regös előadásmódja teljesen magával ragadja az embereket, megfigyeltem, hogy sokan csukott szemmel adják át magukat a régmúltat idéző hangulat ritmusának, néhányan meg is könnyeznek néhány dalt. Elmondása alapján ő maga nem is érzékeli például, hogy mennyi idő telik el például a dobkörein, miközben a sámándob mellett legalább öt-hat hangszert is megszólaltat úgy, hogy semilyen zenei képzettséggel nem rendelkezik. A hosszú órákon, néha egész napon át tartó gőzkunyhó szertartások alkalmával is rendszerint végig dobol és énekel, a résztvevők elmondása szerint ezek a dalok és a ritmus képekké formálódnak bennük, hasonlóan élik meg a dobkörökbe időnként beékelte vezetett meditációkat is.

Diószegi a magyar mesekincset kutatva úgy találta, hogy a táltos lovat meg kell mosdatni, vízzel és tejjel kell kínálni, hogy életre keljen. Másik változatokban parazsat eszik, ami egyes elképzelések szerint azt szimbolizálja, hogy a dobot a tűz fölé kell tartani a használat előtt, hogy kifeszüljön a bőr. Felhívja rá a figyelmet, hogy a népi kultúránkban fennmaradt az emléke egy sajátos „ló-dob” képzetnek, vagyis a dob a táltos-ló, amely a táltossal a hátán elhagyja a Földet, felemelkedik a levegőbe és oda megy vele, ahova a gazdája akarja. Diószegi megállapítja, hogy a „ló-dob” képzet az egész magyarság körében általános, etnikus jelenség.¹⁴

Szer-tartás

Sziránszki József véleménye szerint a hagyományélés belső útjához tartozik a szer-tartás, amelyek igyekeznek rekonstruálni Őseink szakrális rituáléit. Számon tartja a csillagászati eseményeket, ilyenkor rendszeresen tart úgymond szert, ahol végig dobol.

¹³ Diószegi 1962, 39–45.

¹⁴ Diószegi 1967, 69–78.

22-23. ábra: Dobok melegítése szer előtt

Ha felkérjük, akkor nyilvánosan is vezet szert, de magányosan, vagy feleségével kettesben minden alkalommal igyekeznek rekonstruálni az ősi rituálét. A fontos életesemények szertartásai születéshez, házassághoz, vagy halálesetekhez köthetők. Többször kérik az újszülött Napba mutatását, vagy pogány szokások szerint tartott esküvőt, illetve temetést. A csillagászathoz kapcsolódóan a Hold állásán kívül négy olyan alkalom van az évben, amikor a Nap járásához alkalmazkodó szertartásokat tart, ezek a téli és a nyári napfordulók, valamint a tavaszi és az őszi nap- éj egyenlőség.

Ezek célja az égiekkel való kiegyezés, jóvátétel, megerősítés, amit tűzgyújtással ünnepelnek. József számára a legfontosabb ezek közül a téli napforduló, amit Kara Tengri Szer, vagy Karacsony néven említ, a nyári napfordulót Kők Tengri Szernek nevezi. A tavaszi nap- éj egyenlőséget és az Őszi nap-éj egyenlőséget is Bor Tengri Szernek hívják. Ritkábban, de tartanak szert olyankor is, ha jelentős történelmi eseményről emlékeznek meg, ilyenkor kopjafánál koszorúznak, néha tüzet gyújtanak, idéznek a krónikákból és dobok kíséretében énekelnek.

24-25. ábra: József mennyegző szert tart

Hagyományőrző fesztivál

Az utóbbi években a Kárpát-medencében elszaporodtak a hagyományőrző fesztiválok, rendezvények, amelyekre naponta több ezren is ellátogatnak. Ezek

tematikáiban egyre nagyobb népszerűségnek örvend a honfoglaló és a korábban Ázsiában élt, rokonnak tartott sztyeppe népek kultúrájának, történelmének

felidézése, amelyhez szorosan kapcsolódik a varázserejű dob. A fesztiválokra is észrevehető, hogy milyen sok, a magyarságot képviselő hagyományélőnek van saját dobja, ami nemrég még csak a dobkör- és szertartásvezetők kiváltsága volt, a régi időkben pedig a sámánoké. A

fesztiválokon majdnem az összes zenei fellépő használ sámándobot. A nyitó és záró szertartások fontos eleme a tűzgyújtással egybekötött dobolás jelenléte, illetve előfordulnak spontán módon, rövid időre összeálló, alkalmi dobkörök.

26-29. ábra: A hagyományáruzó fesztiválok fellépői és rendezvények közönsége számára is fontos a dobok használata

Ahogy József az általa tartott dobkörökön, vagy zenei fellépései alkalmával megfigyelte, a zene szerinte sajnálatos módon manapság inkább csak szórakoztató funkciót lát el, „pedig ősidők óta a lélek kifejezésének a formája. Régen a sámánok a zenét arra használták, hogy az ismétlődő, monoton dobolás ritmusára más tudatállapotba kerüljenek vele, egyfajta révületbe, ami megfelelő állapot lelki utazásra, gyógyításra és ennek befogadására (...) Rosszul eső dolog, ha az emberek felszínesek, nem tudják, vagy nem érdekli őket, de az könnyebb út, mint a mélységekben szembenézni dolgokkal. Fájdó tud lenni. De inkább kikapcsolódnak ahelyett, hogy megtartanák a tudatállapotot a dobolás után, hogy akár visszahozzák azt. Így majdnem olyanok, mint a hívők a templomban.”

Hoppál Mihály meglátása szerint a napjainkban élő városi sámánok által azért maradt fenn rengeteg régi hagyomány,

mert a posztmodern világunkban minden kulturális jelenséggé alakul át és szinte bárhol megjelenhet a világban, ami azt bizonyítja, hogy a régi hagyományok népszokásokban fennmaradt ereje túlmutat a globalizáción. Több kontinensen elterjedt a doboló csoportok működése. Hoppál rámutat, hogy a tudományokból kiábrándult értelmiség tömegesen kezdett a misztikum világában válaszokat találni, ami sikerült is, szerinte ez a hitnek köszönhető. A fesztiválkultúra tovább népszerűsítette az etnikumok archaikus megjelenését, növelve ezzel a csoportoknak az etnikai identitását. A világban tapasztalható kommercializációs hatása alól még a sámánok és azok utódai sem tudják kivonni magukat és a mai világban még a hiedelemrendszer is pénzzé válik a sámáni gyógyítás és a szakrális énekek előadásával együtt.¹⁵

¹⁵ Hoppál 2016, 205–214.

Dobkör

A közösségi dobhasználat fontos jelensége a dobkör, amiből egyre többet találunk a Kárpát-medence magyarok lakta területén. A dobkörökön van egy

kinevezett dobkör vezető, vagy egy dobcsapat, akik régi regös énekeket, saját szerzeményeket, vagy a hagyományörző énekmondók, zenészek által írt dalokat éneklük közösen, miközben dobolnak, és egyéb hangszereken játszanak.

30-31. ábra: Dobkörök résztvevői

“Regös” Szirányszi József fontos nyilvános tevékenysége a dobkörök megtartása. Ezeket nem ő szervezi, ha egy közösségben igény van az ő regös-énekmondó tevékenységére, és ha a közösség megszervezi és meghívja őt, akkor szívesen elmegy. A világjárvány időszaka előtt több dobköre is működött

országszerte, némelyek havi, esetleg kéthavi, valamelyik éves rendszerességgel. Havonta egyszer Dobogókőn volt, ennek a helyszíne később áttevődött Pilisszentkeresztre, ugyancsak havonta egyszer Györszentivánra hivatalos, egyszer Szombathelyre, néha Kecskemétre, vagy Pécsre.

32-33. ábra: Regös dobköre Szombathelyen és Györszentivánon

Az utóbbi időben egyre gyakrabban érkeztek a dobköreire a Felvidékről és a Délvidékről az ott élő magyarokból szerveződött dobkörök tagjai, és ők is meghívták néha Józsefet, hogy tartson szert, vagy dobkört az ott élő magyarokból álló közösség tagjai számára.

A hónap első péntek estéin rendezett, dobogókői dobkörein rendszerint akkora

volt a részvétel, hogy a benti helyszínen néha csak nagyon sűrűn egymás mellett fértek el az emberek, ott a legmagasabb létszámú részvétel 71 fő volt, de vélhetően néhányan tartózkodtak kint is. A dobkör helyszíne a dobogókői Makovecz Imre által tervezett Zsindelyes volt, kandallóval, élő tűzzel, hangulatos enteriőrrel.

34-35. ábra: Regös Jocó dobköre Dobogókőn, a Zsindelyes Vendégházban

A kinti helyszín pedig, amit tavasztól őszig használt a társaság, az épülethez tartozó terület hátsó részén volt a fenyőerdőben, ahol a kövekkel körberakott tűz körül, farönkökön ülve zajlott a dobolás. Ez is rendkívül hangulatos volt, és még többen elfértek, egy alkalommal 91 főt számoltam, de addigra már elmentek néhányan. A

dobogókői dobkörökön az átlagos részvétel 30-60 fő között szokott lenni, a legkevesebb akkor volt, amikor egy téli alkalommal a lefagyott, szerpentine úton kellett felérni a helyszínre a szakadó hóban, azt összesen 17-en teljesítették sikeresen.

36-41. ábra: Regös Jócó dobköre Dobogókőn, a Zsindelyes Vendégház mögötti tűzrakóhelynél

A dobkörök úgy zajlanak, hogy Regös elhelyezi az oltárt, ami szakrális szimbólumokat képviselő tárgyakból áll. A dobkör ráhangolódással indul, József elkezdi dobolni, majd lassanként egyre többen becsatlakoznak, mindazok, akik valamilyen hangszerrel érkeznek. A legtöbben sámándobot hoznak, többféle módon készített, és díszített darabokat, de

szoktak lenni csörgők, kürt, vagy néha felbukkan egy dijeridoo. Az éneklés nélküli dobolás addig tart, amíg József, vagy a felesége, Dóra végig nem ért a jelenlévők mindegyikén, ugyanis mindenkit körbe kell füstölni zsályával, esetleg rozsmaringgal, mert úgy gondolják, hogy ez segíti a testi-lelki tisztulást.

42-43. fotó: Dóra minden résztvevőhöz odamegy a füstölővel a dobkör kezdetén Dobogókőn, a Zsindelyes Vendégházban

Amikor Dóra már mindenkinél járt, leteszi a füstölőt az oltárhoz, és végig gondoskodik róla, hogy füstöljön, ahogy a tűzről is gondoskodik mindig valaki, akit Regös megkér. A füstölés után elkezdődik az éneklés, ami ősről és történelmi hősről szól. Az első dal után József

köszönti a résztvevőket és általában mesél valami fontos történelmi évforduló kapcsán, ami épp akkortájt van. A dobkőre elhangzó dalok többnyire József szerzeményei, de énekel régi regös énekeket is. A dalok sorrendje érzetre alakul, vagy ha a társaság választ valamit,

teljesül a kérésük. Előfordul, hogy a dobkőrön József vezetett meditációt tart, ha igény van rá. Többféle módszere is van erre, de a kedvence a lélek-kenuzás, ami elmondása szerint egyszer 4 óra hosszára sikeredett. Előfordul, hogy valamelyik résztvevő kéréssel fordul Józsefhez és a társasághoz, hogy egy beteg ember gyógyulására gondolva, vagy egy halott

hozzátartozójuk lelki üdvéért doboljanak, minden ilyen jellegű kérés teljesül. A dobkör végén mindenki feláll, majd egymás kezét fogva egyetlen, hatalmas kört alkotnak és elénekelnek közösen egy ősi csángó imát, majd József elköszön a spontán szerveződött, minden alkalommal egyre népesebb társaságtól.

44-46. ábra: Regös Jócó dobköre Dobogókón, a Zsindelyes Vendégház mögötti tűzrakóhelynél

Diószegi megállapítja, hogy a sámán legfontosabb eszköze a dob, ami majdnem olyan fontos, mint maga a sámán. Kiváló eszköze a szuggesztiónak, ezért is használják más kultúrákban tömegszuggesztív célokkal. A dob hangja különösen hat az idegekre, a sámánnak szüksége van rá az autoszuggesztív révüléséhez és a hallgatóságra gyakorolt szuggesztív hatás céljából is.¹⁶ Nevill Drury azt írja, hogy a sámán dob nemcsak megváltozott tudatállapotot eredményez, hanem megerősíti az érzékelés átalakulását is, amit a mitikus találkozás alapjául szolgáló dobolás eredményez. Wolfgang G. Jilek kísérletet végzett a szelis indiánok között, és kimutatta, hogy a théta-hullám EEG frekvencián mozgó (4-7 ciklus/sec) hangrezgést hoz létre, vagyis az álmok, a hipnózis és a transz agyi elektromos hullámhosszát. A sámán tevékenysége egyfajta éber álom, amiben tudatosan cselekszik. Nem hallucinációként számolnak be a szellemvilágban szerzett élményekről, hanem, mint konkrét, megtörtént eseményről, ami egy másik dimenzióban igaz.¹⁷ Módosult tudat-

állapotot számos, egymástól lényegesen eltérő módon érhetünk el. Szabó Csaba, Nagy Katalin és Takács András közösen végzett kutatásai a témában arról árulkodnak, hogy a pszichológiai módszerekkel, rítusokkal, drogokkal, meditációval, vagy a patológiás állapotok egyaránt eredményezhetnek tudatállapot változást, de spontán módon is létrejöhetnek olyan állapotok, amik mély szubjektív bevonódással járnak együtt. A módosult tudatállapotok egyik központi kérdése a szubjektív élmény, a hipnotizált személyek gyakran számolnak be hasonló változásokról. A monoton ritmus is okozhat ilyesmit, ahogy az ősi sámán rítusokban is megfigyelhetjük. Ennek mai változatát használják a neosamanizmus gyakorlatait folytatók, akik a dobolást hallgatva lélektutazást gyakorolnak. A Szabó – Nagy – Takács szerzőtrío egy korábbi kísérletükre emlékeztet, amikor a személyek monoton dobolást hallgatva gyakorolták a lélektutazást, és amikor csendben. Azt figyelték meg, hogy a dobolás közben végzett lélektutazásakor a személyeknek az éber állapothoz képest szignifikánsan megváltoztak a szubjektív élményeik, míg azok, akik ugyanezt csendben próbálták, az élmények az éber

¹⁶ Diószegi 1962, 39–45.

¹⁷ Drury 1994, 71–73.

állapothoz képest nem változtak lényegesen.¹⁸ Piers Vitebsky könyvében olvashatjuk, hogy a neosámánista mozgalmakban a dobolás olyannyira központi szerepet kapott, annyira megélték az érdeklődés a megváltozott tudatállapotok iránt, hogy ez elvezetett a dobolás neurofiziológiai vizsgálatához. A kísérletek alapján arra következtetnek a kutatók, hogy a dobolás a hangok vibrációs gyakoriságával egyensúlyban tartja az agy idegtevékenységét. Azt mondják, hogy a percenként 200-as pulzus még az ilyen tapasztalatokkal nem rendelkezőket is igen gyorsan megváltozott tudatállapotba képes hozni.¹⁹

A regösök és a dobolás szerepe napjainkban

A táltosok, regösök munkájára József szerint manapság is hatalmas igény mutatkozik, mert szerinte az emberek már sokat csalódtak a modern tudományokban, lassanként rájönnek, hogy érdemes visszafordulni az Ősökhöz, ráadásul olcsóbb is, már abban az esetben, ha az ember elkerüli azokat a személyeket, akik a szakrálisnak mondott tevékenységükért anyagi juttatást kérnek. Nem tartja ideális helyzetnek, hogy manapság több száz embernek van mágikus tulajdonságokkal felruházott dob a tulajdonában. A dobkörökön szerinte olyanoknak illene csak részt venni a dobolásban, akik képesek tartani a többiekkel a ritmust, mert ha ebben hiba van, az megzavarhatja a révülést, vagy meditációt, vagy akadályozhatja a dobok hangrezgése útján történő gyógyítást, vagyis épp azt, amiért az adott dobkört hivatott tartani az aktuális közösség. Sziránszki szerint a dobolás is divat lett ugyanúgy, mint ahogyan sámáni tevékenységeket a megélhetés reményében folytatni és ez által konfliktushelyzeteket generálni a hagyományélők nagy közösségében.

„Ennek az egész sámánságnak nem szabadna versengésnek lennie. Az a lényeg bizonyos helyeken, hogy minél

több ember jöjjön a dobkörbe. Némelyek ebből élnek. Minél több ember, annál több bevétel, annál jobban élnek a modern sámánok. Nem így kéne, hogy legyen, mert az üzenet átadása a lényeg. Vannak, akik üzletként tekintenek erre. Amikor megmagyarázzák a pénzügyekkel való áramlást, meg egyéb süketelést, akkor ez már rég az üzletről és a politikáról szól.”

A dobolás „Regös” Sziránszki József esetében egyenesen a lelkéből tör elő olyan elemi őserővel, hogy aki egyszer átélt vele egy fellépést, vagy dobkört, az mindig keresi utána az újabb alkalmat, hogy újra részesüljön a meghatározó élményben, melynek hatását a versek és dalok jelentéstartalma még tovább fokozza. Ha ideje engedi, minden rendezvényre elmegy fellépni, ahová meghívják, általában énekel és dobol, darbukán, és lanton, valamint dorombbal játszik, az éneklést kiegészítvén, torokéneklést is hallhatunk tőle a koncerteken, és a dobkörök, vagy szer alkalmával is. Korábban egy íjász egyesület tagja volt, abból nőtte ki magát a Kama Tharkan együttes, aminek tagja volt – ez azóta már feloszlott, de egykor sokat koncerteztek. Gyakran tart gyermekeknek is dobkört, ahol együtt énekelnek, míg ő dobol, vagy rendhagyó történelem órákat, de a természetjáró és túlélő táborokba és a kirándulások alkalmával csak kivételes alkalom esetén visz magával dobát.

Dobtemetés

A mágikusnak tartott dobok a mai világban rendkívüli módon elszaporodtak és meglehetősen intenzív életet élnek, így nem csoda, hogy néha tönkremennek valami okból kifolyólag. Egy Torony községben, József által tartott téli napforduló szer után volt alkalmam megfigyelni egy dobtemetést. Az ilyen eseményeket a hagyományőrök általában valamilyen nagyobb szer alkalmára időzítik. Közvetlen a József által tartott szer után a tűznél ott maradt egy kisebb társaság. József nem vett részt, azonnal távozott a helyszínről, azt mondta, ezt egyedül kellene csinálni a dob tulajdonosának, a legkisebb nyilvánosságot is kizárva, azért is megy el.

¹⁸ Szabó-Nagy-Takács 2002, 920–931.

¹⁹ Vitebsky 1996, 80–81.

47-48. ábra: „Regös” Sziránszki József

Az egyik férfinál egy faragott bot volt, rajta szarvasagancs, kezében egy repedt bőrdob. Először a magasba tartotta, majd felajánlva az Égieknek a dob lelkét és a vele tartó szellemeket, bedobta a tűzbe, majd megköszönte a segítségét és az együtt eltöltött időt. A bűcsúztatás közben, miközben még égett a régi dob, már bemutatta az új dobot és áldást kért rá,

mert ezután az új dob fogja kíséni hagyományélő életútját. Ezek után körbe adta a faragott botot, és minden ottmaradt résztvevőt megkért, hogy kérjen rá áldást, mielőtt ő használatba venné. Így a szertűz utáni, spontán szerveződött, kislétszámú szerezegyszerre volt jelen az egyik dob halála, és egy másik születése.

49-50. ábra: Dobtemetés

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bíró Lajos: *Az ősmagyarok mitológiája*. Angyali Menedék Kiadó, Budapest, 2015
- Boronkay Antal szerk.: Címszó: dob. Brockhaus- Rieman *Zenei Lexikon*. Első kötet A-F. Zenemű Kiadó, Budapest, 1983
- Csáji László Koppány: Az egyéni és közösségi sokszínűség megragadásának vallásantropológiai nehézségei. Vallásantropológiai vizsgálódások néhány New Age, újpogány és keresztény mozgalom esetében vektorális- többdimenziós módszerrel. In: Czövek Judit – Dyekiss Virág – Szilágyi Zsolt (szerk.) *Világügyelő. Tanulmányok Hoppál Mihály 70. születésnapjára*. Magyar Vallástudományi Társaság, Budapest, 2012
- Diószegi Vilmos: *Samanizmus*. Élet és Tudomány Kiskönyvtár, Gondolat, Budapest, 1962
- Diószegi Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967
- Drury, Nevill: *Sámánok, látnokok*. Édesvíz Kiadó, Budapest, 1994
- Eliade, Mircea: *A samanizmus: Az eksztázis ősi technikái*. Osiris, Budapest, 2005
- Eliade, Mircea: *A szent és a profán*. Európa Kiadó, Budapest, 2009
- Fehér M. Jenő: *Középkori magyar inkvizíció*. Gede Testvérek Bt., Budapest, 1999
- Hoppál Mihály *Sámánok Euráziában*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2005
- Hoppál Mihály: *Sámánok régen és ma*. Szenzár Kiadó, Budapest, 2016
- „Regös” Sziránszki József: Dobban az erő, az erő a dobban. Kiáramló gondolataim gyűjteménye, hét fejezetben a táltos dobolásról. Magánkiadás, Öskü, 2008
- Szabó Csaba – Nagy Katalin – Takács András: A transz jegyei a verbális beszámolókból. Utazások az alsó világban dobbal és dob nélkül. In: Csonka-Takács Eszter – Czövek Judit – Takács András (szerk.): *Mir-Susné-Xum. Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére*. II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002
- R. Nagy József: Zenei antropológia előadás. Miskolci Egyetem, Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézet, Miskolc, 2011
- Vitebsky, Piers: *A sámán, Bölcsesség hit mítosz*. Magyar Könyvklub, Helikon Kiadó, Budapest, 1996